

DR. TÁPLÁNYI ENDRE GYÓGYSZERÉSZ ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Dr. Szmodits László

„Pompáznám örömportákkal

S tündöklő tűzi-munkákkal

Buda s Pest piacait”

Csokonai Vitéz Mihály

Magyarországon a XIV. század végén, vagy a XV. század elején rendezték meg az első tűzijátékot. A középkortól kezdve ezek a királykoronázási ünnepségekhez kapcsolódtak. A XX. század második felétől az augusztus 20-i ünnepségek estéjén rendezték meg a budapesti Gellért-hegyen.

A haditechnika fejlettségétől is függött a különböző korokban, hogyan készültek a pirotechnikai eszközök és milyen biztonsági eszközöket alkalmaztak. A tűzijátékok készítése korábban elsősorban vegyészi feladat volt. De a XIX. század második felétől több hazai gyógyszerész is művelte ezt a területet, köztük Janitsáry Iván (1869-1934) gyógyszerész, akinek világviszonylatban is jelentős több nyelvű pirotechnikai szakkönyvtára volt, valamint dr. Táplányi Endre. Jelen közlemény az Ő életét és munkásságát tekinti át.

Dr. Táplányi Endre 1921. június 5-én született a Békés vármegyei Szeghalmon. Apja, Táplányi Grósz János, a csongrádi Szent Imre Gimnázium tanára és igazgatóhelyettese volt. Anyja, Tury Eszter közeli leszármazottja volt a szeghalmi reálgimnázium alapítójának, Péter Andrásnak, aki végrendekezésében a nagy kiterjedésű földterületét a szegénysorsú diákok továbbtanulására hagyta. Elemi iskolai tanulmányait Csongrádon és Szeghalmon végezte. Az apa rendszeresen járatta a Királyi Magyar Természettudományi Társulat folyóiratát, a Természettudományi Közlönyt. A fiatal Endre ezek az olvasásával hamar megkedvelte a természettudományokat. De a tanárai is jó hatással voltak a további életére. A szabad idejében már fizikai és kémiai kísérleteket végzett, valamint népszerű tudományos könyveket is olvasott. A szeghalmi Péter András Reálgimnáziumban kitűnően érettségizett 1940-ben. Az iskolai önképzőkörökben több ízben tartott előadást. Az önképzőköri tevékenység érlelte meg benne a gyógyszerészi pályára való lépést. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Egyetemen kezdte. Közben gyakorlati éveit Pártos Sándor sarkadi Rákóczi Ferenc és Kovács Béla balatonfüredi Oroszlán gyógyszertárában töltötte, majd 1944. november 15-én a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett gyógyszerészi oklevelet. Pályáját a győri, 1630-ban alapított Megváltó gyógyszertárában kezdte. A II. világháború végén, amikor már

MAGYAR GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

www.gyogyszeresztortenet.hu

2017. január 13.

megindult az első vonat, 1945. április 1-én visszatért a Szegedi Tudományegyetemre. A Közegészségtani Intézetben kidolgozott értekezésével 1948-ban gyógyszerészdoktori oklevelet szerzett. A „Közegészségtani vizsgálatok Szeged város bel- és külterületi lakóházaiban” volt disszertációjának témája. Későbbi elmondása szerint közel 500 vizsgálatot végzett. Korábbi győri állását felmondta, mert 1948. VI. 5-én kinevezték a miskolci Semmelweis Kórház gyógyszerertára alkalmazott gyógyszerészévé. Napi gyógyszerellátó munkája mellett hamar bekapcsolódott a kórház tudományos munkájába, sőt még előadásokat is tartott. Pályázat révén került 1951. IX. 15-én a miskolci Nehézipari Műegyetem Kémiai Tanszékére dr. Bognár János professzor mellé tanársegédnek. Itt a II. éves kohó- és bányamérnök-hallgatók kémiai gyakorlatait vezette. Közben kutatómunkát végzett, mennyiségi kémiai analízisei mellett a vizeket vizsgálta és a mikroelemzésekkel segítette a tanszék munkáját. Közben 1952 végén megnősült. A felesége, Bartha Eszter, akinek számos rokona élt Borsod és Csongrád megyében. Ő a Nikex Külkereskedelmi Vállalat adminisztrátora volt.

1954-ben a vallásossága miatt váratlanul nehézségek érték a miskolci egyetemen, ezért azonnal hatállyal megszüntették a munkaviszonyát. Ekkor áthelyezték őt a Borsod Megyei Gyógyszertár Vállalathoz. Először néhány hónapig Barna László miskolci volt Arany Szarvas gyógyszertárában működött. Elismerve szakmai tudását, 1954. október 29-től kinevezték a mezőcsáti 19/29. számú gyógyszertár vezetőjének. Itt bekapcsolódott a Gyógyszerész Szakcsoport Borsod megyei szervezete munkálataiba és több gyógyszerészi témájú előadást tartott. Ebben az időben már több cikke jelent meg. 1966-ban Budapestre költöztek. Előbb Gonda István 711. számú, Péterfy Sándor utcai gyógyszertárába került alkalmazott gyógyszerésznek, majd 1970-től a VIII. kerületi, 822. számú rendelőintézeti gyógyszertárban dolgozott. Innen ment nyugdíjba 1981 végén. Több gyógyszeranalitikai újítást nyújtott be, amelyeket a Gyógyszertári Központ is elismert. A Fővárosban újból folytatta a publikálást. 1967-ben egy váratlanul fellépett súlyos betegség szövődményeként sajnos elveszítette hallóképességét, ezért már csak a magisztrális gyógyszerkészítés és a gyógyszertárba beérkező alapanyagok bevizsgálása és a belső ellenőrzési feladatok töltötték ki a munkaidejét. Nyugdíjas részmunkaidőben 1982-1988 között még dolgozhatott.

Gyógyszerésztörténeti és tudománytörténeti munkássága

Tagja volt az 1965-ban újra megalakult Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak. 1969-ben belépett a Társaság 1968-ban alakult Gyógyszerésztörténeti Szakosztályába. Célul tűzte ki a műszaki pályán

MAGYAR GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

www.gyogyszeresztortenet.hu

2017. január 13.

működött gyógyszerészek életútjának és munkásságának a felkutatását. Zipernovszky Károly, Schenek István, Nagy Károly, Rómer István, Ilosvay Lajos, Kiss Ferenc, dr. Muraközy Károly junior, Molnár János és a neves vegyész, Messner Pál Traugott, tevékenységeit mutatta be a cikkeiben. Társszerzőként írt dr. Karlovsky Geysáról. Az 1972-1975 között megjelent Gyógyszerésztörténeti Diáriumban Csontváry-Kosztka Tivadarról, dr. Felletár Emilről, Rippl Rónai Józsefről és Tömörkény Istvánról értekezett. Itt még elvállalta a folyóiratban a sajtószemlék és a könyvismertetések írását is. Számos élő személyt köszöntött a születésnapjuk alkalmából, az elhunyt vegyész kollégákról pedig kegyeletes sorokban emlékezett meg. Így publikált dr. Ábrahám Ambrus, dr. Bruckner Győző és dr. Szőkefalvi-Nagy Zoltán egyetemi tanárokról, valamint dr. Putnoky Istvánról.

Dr. Szent-Györgyi Albert neves professzor szakmai munkásságát is méltatta. Megírta még a Békés megyei Körösladányban született dr. Lengyel Béla kémia-professzor életútját és munkásságát, akinek nagyon sokat köszönhetett az életében a gyógyszerésztársadalom.

Számos előadást tartott. Az MGYT jubileumi, 1974. évi kongresszusán összefoglalta a magyar gyógyszerészek feltalálói és műszaki munkásságát. Az 1981. évi Nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Kongresszuson pedig a Kis Akadémia gyógyszerésztagjairól adott elő Menner Ödön senior karikatúráit bemutatva.

A neves pirotechnikus

Gimnazista korától kezdve a családi házuk udvarán, az olvasottsága révén már rendszeresen végzett pirotechnikai kísérleteket. Abban az időben még korlátozás nélkül, könnyen megvásárolhatók voltak az ehhez szükséges, nem mindig veszélytelen vegyszerek. A családja lassan elfogadta a zajos tűz varázsait. Ekkor már jól ismerte és maga készítette el az előíratok alapján a különféle alakzatokat (béka, római gyertya és így tovább). Több éves fáradságos munkával összegyűjtötte a magyarországi pirotechnikai irodalmat. Az egyetemen néhány neves oktató, így dr. Széki Tibor egyetemi tanár is segítette őt a tanácsaival. Gyakran egyetemi társait is bevonta az időnkénti tűzijátékok előkészítő munkálataiba. A kísérleti tapasztalatait mindig leírta. Az ismerőseinek is gyakran ajándékozott ilyen eszközöket. A sikerei arra ösztönözték, hogy írásban is népszerűsítse a pirotechnikát. Az első ilyen cikke 1941-ben jelent meg a szegedi vegyészhallgatók lapjában, a Phlogistonban, majd 1944-ben két további közleménye jelent meg a „Búvár” c. természettudományos folyóiratban.

Már Budapesten élt, amikor felvette a kapcsolatot a balatonfüzfői Nitrokémia Gyár Pyro-üzemének

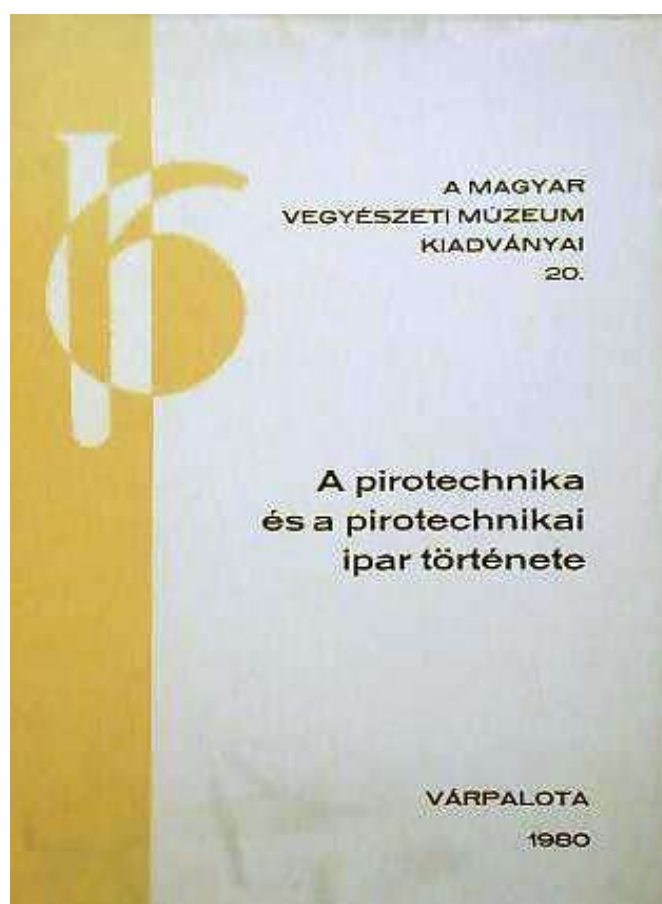
MAGYAR GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

www.gyogyszeresztortenet.hu

2017. január 13.

vezető munkatársaival. E kapcsolattartás eredményeként átadta az üzem vezetőinek a saját tapasztalatainak írásos anyagait. Mivel ekkor már tudományos szinten művelet a pirotechnikát, így az üzem vezetősége nagy elismeréssel adózott az átadott dokumentumokról. Ezért részt vehetett minden év augusztusában a budapesti Gellért-hegyi tűzijátékok előkészítésében. Itt is tanácsokkal látta el a szakembereket.

A Magyar Vegyészeti Múzeum gondozásában 1980-ban jelent meg a hetven oldalas „A pirotechnika és a pirotechnikai ipar története” című könyve Várpalotán.

Ennek nagy sikere volt, de az alacsony példány száma arra inspirálta, hogy még életében megírja a színes képekkel is illusztrálható „Ünnepi fények” címen nagyobb terjedelmű munkáját. A kézirat az 1980-as évek második felében elkészült, azonban a korabeli gazdasági nehézségek miatt már nem jelenhetett meg ez a munka. A kézirat sorsa már bizonytalan.

A Helikon Kiadó gondozásában 2001-ben megjelent Kovács Ákos szerzőségével a „Játék a tűzzel” című 186 oldalas színes képes, reprezentatív kiadvány. Ez azonban csak egy mondatban említette meg dr. Táplányi Endre nevét.

MAGYAR GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

www.gyogyszeresztortenet.hu

2017. január 13.

Emberi tulajdonságai

Hobbija volt a bélyeg- és az éremgyűjtés. Numizmatikai tárgyú cikkeket is írt. A Magyar Orvostörténelmi Társaság, a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete és az 1986-ban alapított Magyar Asztronautikai Társaság tagja volt. Személyében ő volt az utóbbi társaságban az egyetlen gyógyszerész tag. A kiváló képességű és kutató szellemű gyógyszerész a magánéletében nagyon jószívű volt. Vidéki rokonaival és ismerőseivel rendszeres kapcsolatban volt. Még szűk készletű gyógyszerkészítményekkel is ellátta őket, amelyek a lakóhelyükön már elérhetetlenek voltak. Sőt, szívén viselte még a személyes gondjaikat is.

Utolsó évei, halála

1988-tól több súlyos betegségekkel kezelték, két műtéten esett át. Ameddig az állapota engedte, fáradtságot nem ismerve változatlanul kutatott és írt, majd fokozatosan visszavonult... Sajnálatosan már nem gyógyulhatott fel. A Miskolci Megyei Kórházban, 1991. október 24-én érte a halál. Hamvait a szentesi Kálvária temető Bartha-sírboltjában helyezték el az 1848-as gyógyszerész Várady Lajos és a neves gyógyszerész egyetemi tanár, dr. Kedvessy György síremlékei közelében. Személyében egy XX. századi olyan neves gyógyszerész- és tudománytörténészt veszítettünk el, aki a pirotechnikát is tudományos szinten művelte.